

13. Про всеукраїнський перепис населення: Закон України від 19 жовтня 2000 р. № 2058-III. / Верховна Рада України. Відомості Верховної Ради України. 2000. № 51–52. Ст.446.
14. Войнаровська О. Поняття та правові наслідки конкубітату. Юридичний журнал. 2009. № 2. URL: <http://www.justinian.com.ua/article.php?id=3145>. (дата звернення 27.08.2018)
15. Притика Ю.Д., Круковес В.В. Мета встановлення факту проживання однією сім'єю чоловіка та жінки без шлюбу: теоретичні та практичні аспекти. Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Сер.: Юриспруденція. 2016. № 23. С. 112–116.
16. Григор'єва А.О. Умови встановлення в судовому порядку факту проживання однією сім'єю чоловіка та жінки без шлюбу та докази, які це підтверджують. Юридичний вісник. 2014. № 3. С. 343–350.
17. Елисейкин П.Ф. Судебное установление фактов, имеющих юридическое значение. М.: Юридическая литература, 1973. 128 с.
18. Фурса С.Я. Окреме провадження у цивільному процесі України: навчальний посібник. К.: Видавництво Київського університету, 1999. 309 с.
19. Ясинок М.М. Особливості окремого провадження у цивільному процесуальному праві України (теоретико-правовий аспект): монографія. К.: Алерта, 2014. 385 с.
20. Дякович М.М., Сенік С.В. Правове регулювання «фактичних шлюбних відносин». Вісник Верховного Суду України. 2011. № 2 (126). С. 37–44.

УДК 347.1

ПРАВО НА ОСОБИСТЕ ЖИТТЯ ФІЗИЧНОЇ ОСОБИ (ЦИВІЛЬНО-ПРАВОВИЙ АСПЕКТ)

RIGHT TO PERSONAL LIFE OF A PHYSICAL PERSON (CIVIL LEGAL ASPECTS)

Обіщенко А.А., магістр
юридичного факультету

Київський національний університет імені Тараса Шевченка

Стаття присвячена висвітленню однієї з актуальних проблем цивільного права щодо права на особисте життя фізичної особи. Встановлено, що в науковій літературі немає єдності думок щодо змісту поняття «особисте життя». Серед доктринальних тлумачень поняття особистого життя прослідковуються чотири різні підходи: особисте життя – це нематеріальне благо, таке як життя, здоров'я; особисте життя – це сфера, яка знаходиться за межами суспільного та державного життя; особисте життя – це ті аспекти життя людини, які не мають відношення до публічної діяльності; особисте життя – це сукупність певних складників.

Ключові слова: право на особисте життя, особисте життя, приватне життя, нематеріальне благо, особисте немайнове право фізичної особи.

В статье анализируется одна из актуальных проблем гражданского права о праве на личную жизнь физического лица. Установлено, что в научной литературе нет единства мнений относительно содержания понятия «личная жизнь». Среди доктринальных толкований понятия личной жизни прослеживаются четыре различных подхода: личная жизнь – это нематериальное благо, такое как жизнь, здоровье; личная жизнь – это сфера, которая находится за пределами общественной и государственной жизни; личная жизнь – это те стороны жизни человека, которые не имеют отношения к публичной деятельности; личная жизнь – это совокупность определенных составляющих.

Ключевые слова: право на личную жизнь, личная жизнь, частная жизнь, нематериальное благо, личное неимущественное право физического лица.

The article is devoted to the coverage of one of the urgent problems of civil law in relation to the right to privacy of an individual. It is established that in the scientific literature there is no unity of thoughts concerning the meaning of the concept of «personal life». Among the doctrinal interpretations of the concept of personal life can be seen four different approaches: personal life is a non-material good, such as life and health; personal life is an area that is beyond the bounds of social and public life; personal life – those aspects of human life that are not related to public activity; personal life is a set of certain components.

The study of the category of «private life», the content, features and subjects of the right to privacy, made it possible to conclude that any of its «framework» definitions would be incomplete, perhaps even controversial. This can be explained by the fact that the right to privacy does not contain a well-formed core, but combines an indefinite range of interests that are difficult to describe by one concept.

It is rather difficult to give an exact, exhaustive interpretation of the notion of «private life», since, firstly, each person contains his own, individual content, and secondly, it is impossible to cover all spheres of his manifestation in view of the current state and development of social relations.

Key words: right to privacy, private life, non-material good, personal non-property rights of an individual.

До цивільно-правового статусу фізичної особи входить інститут охорони особистого життя, закріплений Цивільним кодексом України. Водночас варто зазначити, що особисте життя є історичною категорією і постало як цілісний об'єкт правової охорони лише з кінця XIX століття, адже до цього право охороняло не особисте життя загалом, а лише деякі окремі його прояви, передусім житло і листування.

Зі вступом України до Ради Європи, послідовним курсом на європейську інтеграцію та подальшими демократичними перетвореннями особливого змісту та значення набуває удосконалення захисту особистих немайнових прав людини. Втім нині суспільство характеризується глобалізацією світового економічного простору й високими темпами науково-технічного прогресу, що породжує появу все нових загроз недоторканності приватного життя інди-

віда з боку як держави, так і окремих осіб. Саме тому все більше актуалізується потреба вдосконалення вітчизняного законодавства у сфері захисту права на особисте життя фізичної особи.

Окрім того, аналіз юридичної літератури підтверджує, що дослідженню проблем недоторканності особистого життя, незважаючи на виняткову її актуальність, присвячені лише деякі роботи вчених-юристів.

Метою статті є дослідження цивільно-правового аспекту права фізичної особи на особисте життя.

У теорії права розуміння особистого життя фізичної особи як об'єкта особистого немайнового права є одним з найбільш дискусійних і суперечливих. Представниками різних галузей права як в Україні, так і за її межами неодноразово робилися спроби його сформулювати. Однак з огляду на багатогранність цього явища запропоновані поняття надають змогу скласти

лише досить загальне уявлення про вказане благо. Така ситуація призводить до неоднозначного застосування норми ст. 301 ЦК України на практиці [1, с. 135] та зумовлює певні проблеми у сфері здійснення та захисту цього права.

Зазначимо, що в науковій літературі немає єдності думок щодо змісту поняття «особисте життя». Так, наприклад, Великий тлумачний словник сучасної української мови термін «особистий» визначає: як той, «який є власністю окремої особи, безпосередньо належить їй; персональний, власний; який безпосередньо стосується якої-небудь особи, пов'язаний з нею; який виражає індивідуальні особливості, нахили якої-небудь особи; який здійснюється безпосередньо, не через інших осіб; який здійснюється ким-небудь від власного імені», а термін «приватний» – «який належить окремій особі (особам); не державний, не суспільний; який утримується коштом однієї або кількох осіб; пов'язаний з індивідуальним господарюванням; який займається індивідуальним господарюванням, володіє чим-небудь індивідуально» [2, с. 685, 926].

О.В. Стогова визначає поняття особистого життя як особливу сферу життєдіяльності людини, яка контролюється самою особою, спрямована на задоволення її різнорічних потреб, пов'язаних із свободою і незалежністю людини; міру можливої поведінки людини у приватно-правовій сфері або у сфері, яка не підпадає під пряме правове регулювання з боку держави та підкріплена державними заборонами третім особам втручатися у цю сферу [3, с. 8]. Дещо схожий підхід щодо тлумачення вказаного поняття наводить З.В. Ромовська, яка під особистим життям розуміє поведінку фізичної особи за межами роботи, громадської діяльності, навчання [4, с. 57].

Водночас шляхом аналізу відповідної науково-теоретичної бази можна виокремити й інші доктринальні підходи з цього питання. Так, Г.Б. Романовський вважає, що особисте життя охоплює коло неформального спілкування, вимушені зв'язки (із адвокатами, лікарями, нотаріусами), внутрішній світ особи (особисті переживання, переконання, побут, досуг, хобі, звички, симпатії), родинні зв'язки, переконання [5, с. 240].

Н.В. Устименко характеризує цю категорію як «сукупність особистих немайнових благ, що знаходять своє правове закріплення в особистих немайнових правах, метою яких є забезпечення свободи і незалежності людини визначати за своїм розсудом поведінку в житті, виключаючи будь-яке втручання сторонніх осіб, за винятком випадків, прямо передбачених законодавством» [6, с. 5–6].

На думку А.Б. Венгерова, «особисте життя – це різноманітні відносини між людьми (сімейні, дружні тощо), а також відносини, пов'язані зі способами відпочинку, використання вільного часу, ставлення людини до природи, до визначення духовних і матеріальних потреб та засобів їх задоволення» [7, с. 3].

О.В. Басай вважає, що особисте життя – це особлива частина приватної сфери людської життєдіяльності, яка полягає в різноманітних відносинах, стосунках, явищах, подіях, що не мають публічного значення, визначається і регулюється самою особою на основі соціальних умов, гарантується та охороняється правом від неправомірних втручань [8, с. 2].

На думку авторів коментарів до Цивільного кодексу України, під поняттям «особисте життя» слід розуміти поведінку фізичних осіб поза межами виконання різноманітних суспільних обов'язків, тобто життєдіяльність людини в сфері сімейних, побутових, особистих, інтимних та інших стосунків, що звільнена від «тягаря суспільних інтересів» та спрямована на досягнення особистої мети та задоволення власних інтересів.

Право на особисте життя в розумінні коментованої статті складається з таких компонентів:

а) повноваження мати особисте життя включає в себе можливість фізичної особи бути носієм такого особистого немайнового блага;

б) повноваження визначати своє особисте життя. При цьому закон не визначає переліку можливих чи необхідних діянь, якими б особа могла здійснити своє право на визначення свого особистого життя;

в) повноваження на ознайомлення з обставинами особистого життя означає, що особа самостійно визначає коло осіб, що можуть володіти інформацією про її особисте життя. При цьому це не означає, що таке повідомлення має проходити тільки особисто. Фізична особа може дати дозвіл на поширення цієї інформації іншими особами у визначених нею межах поширення.

Однак у випадках, коли це прямо передбачено в законі, в інтересах національної безпеки, економічного добробуту та прав людини, це особисте немайнове право може бути обмежене. Більш детально про це – в коментарі до ст. 302 ЦК України. Тісно з цим пов'язано і право самої особи знайомитись з відомостями про себе, що передбачено у ст. 9, 10 Закону України «Про інформацію».

г) повноваження зберігати у таємниці обставини свого особистого життя означає, що фізична особа має можливість не розголошувати про обставини свого особистого життя самостійно, а також вимагати такого нерозголошення від інших осіб, які володіють такою інформацією;

г) повноваження вимагати захисту права на особисте життя здійснюється на підставах та в порядку, що передбачений Главою 3 та ст. ст. 275-280, 1166-1168 ЦК України [9].

Керуючись вищенаведеним, погоджуємося з О.В. Стоговою у тому, що серед доктринальних тлумачень поняття особистого життя простежуються чотири різні підходи [3, с. 5]:

– особисте життя – це нематеріальне благо, таке як життя, здоров'я;

– особисте життя – це сфера, яка знаходиться за межами суспільного та державного життя;

– особисте життя – це ті аспекти життя людини, які не мають відношення до публічної діяльності;

– особисте життя – це сукупність певних складників.

На думку О.Д. Крупчан [10, с. 6], можна визначити такі основні ознаки особистого життя, які характеризують юридичний аспект цього поняття:

– це особлива частина приватної сфери людської життєдіяльності;

– його зміст і наповнення визначає сама людина на основі соціальних детермінант;

– воно включає в себе різноманітні прояви поведінки людини на основі її світогляду, які не мають публічного значення;

– особисте життя регулюється людиною на власний розсуд;

– право не регулює відносини в особистому житті, але охороняє його від неправомірних втручань;

– особисте життя є особистим немайновим благом, що гарантується кожній людині.

Керуючись багатозначністю поняття «особисте життя», Н.О. Горобець виділяє різні завдання цивільно-правової охорони особистого життя: забезпечення свободи власного переконання в індивідуальній життєдіяльності і, відповідно, недопущення розповсюдження інформації про особисте життя через встановлення режиму таємниці особистого життя [11, с. 42].

Цікавою у цьому контексті видається позиція Конституційного Суду України. Так, зокрема, у рішенні від 20.01.2012 р. № 2рп/2012 [12] Конституційний Суд України зазначив: «інформацією про особисте та сімейне життя особи є будь-які відомості та/або дані про відносини немайнового та майнового характеру, обставини, події, стосунки тощо, пов'язані з особою та членами її сім'ї, за винятком передбаченої законами інформації, що стосується здійснення особою, яка обіймає посаду, пов'язану з виконанням функцій держави або органів місцевого самоврядування, посадових або службових повноважень».

У мотивувальній частині цього ж рішення Суд зазначив, що «інформація про особисте та сімейне життя особи (персональні дані про неї) – це будь-які відомості чи сукупність відомостей про фізичну особу, яка ідентифікована або може бути конкретно ідентифікована, а саме: національність, освіта, сімейний стан, релігійні переконання, стан здоров'я, матеріальний стан, адреса, дата і місце народження, місце проживання та перебування тощо, дані про особисті майнові та немайнові відносини цієї особи з іншими особами, зокрема членами сім'ї, а також відомості про події та явища, що відбувалися або відбуваються у побутовому інтимному, товариському, професійному, діловому та інших сферах життя особи, за винятком даних стосовно виконання повноважень особою, яка обіймає посаду, пов'язану зі здійсненням функцій держави або органів місцевого самоврядування».

Водночас варто зазначити, що у правовій доктрині пропонується замість дефініції «особисте життя» вживати «приватне життя». В.О. Серьогін наголошує на необхідності використання у нормативних документах терміна «приватне життя» [13], а Ю.В. Кириченко навіть пропонує внести зміни до ст. 32 Конституції України, замінивши «особисте» на «приватне» [14, с. 38].

Цілком підтримуємо вказані пропозиції, виходячи з таких аргументів. Пріоритетним напрямом вдосконалення вітчизняного законодавства нині, з огляду на євроінтеграційну політику нашої держави, є приведення його у відповідність до європейських норм та стандартів. Тому важливе значення у цьому контексті мають положення Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод. Зокрема, маємо на увазі ст. 8 Конвенції, яка гарантує право на повагу до приватного і сімейного життя, недоторканності житла і таємності листування, відповідно до якої кожен має право на повагу до свого приватного і сімейного життя, до свого житла і кореспонденції. Органи державної влади не можуть втручатись у здійснення цього права, за винятком випадків, коли втручання здійснюється згідно із законом і є необхідним у демократичному суспільстві в інтересах національної та громадської безпеки чи економічного добробуту країни, для запобігання заворушенням чи злочинам, для захисту здоров'я чи моралі або для захисту прав і свобод інших осіб [14].

Також варто взяти до уваги рішення, у яких ЄСПЛ керується категорією «приватне життя» [16], що має аналогічний зміст. Він визначив, що «приватне життя» охоплює фізичну і моральну недоторканність особи, що саме поняття «приватного» включає в себе право особи обрати певні аспекти свого власного життя – без регламентування з боку уряду, тобто самостійно. При цьому Суд вважає, що не можна зводити поняття «приватного життя» до «внутрішнього кола», в якому окрема особа може жити своїм особистим, власно обраним життям. Навпаки, повага до приватного життя певною мірою має поширюватись і на право встановлювати і розвивати відносини з іншими людьми [17].

Зауважимо, що у 2006 р. законодавець України встановив, що рішення Європейського Суду з прав людини є джерелами права [17]. З того часу ці джерела стали повноправною частиною правової системи нашої держави.

Втім у справі «Даджен проти Північної Ірландії», у якій суд дійшов висновку про неможливість і недоцільність вичерпного визначення поняття «приватне життя» [19, с. 294].

Як бачимо, Європейський суд з прав людини уникнув того, щоби дати дефініцію права на повагу до приватного та сімейного життя. Є.Д. Копельців-Левіцька [20, с. 198–199] доречно наголошує, що простежується перша його відмінність від рішення КСУ, який все ж таки намагався дати більш-менш вичерпне визначення. Однак ЄСПЛ поелементно визначив, які саме відносини регулюються цим правом. Зокрема, згідно з позицією ЄСПЛ поняття «приватне життя» поширюється на низку відносин, які стосуються імені особи, захисту репутації, знайомства зі своїм походженням, фізичної й моральної цілісності, сексуальної й моральної цілісності, сексуальної й соціальної ідентичності, сексуального життя та орієнтації, здорового довкілля, самовизначення та особистої автономії, захисту від обшуку і виїмки [21], захисту житла, пошти, телефонних розмов [22], діяльність професійного або підприємницького характеру [22; 24; 25], захисту інформації щодо психічного здоров'я [26].

Однак, на нашу думку, у такому контексті варто погодитися з О.Д. Крупчан у тому, що твердження про неможливість визначення вказаного поняття не може наразі вважатися достатнім для потреб української юридичної практики, яка ґрунтується на чітких і конкретних нормах законодавства, а це вимагає розроблення цього поняття юридичною наукою [10, с. 5].

Як бачимо, дослідження категорії «приватне життя», змісту, ознак і суб'єктів права на недоторканність приватного життя дало змогу зробити висновок, що будь-яка його «рамкова» дефініція буде неповною, можливо, навіть спірною. Це можна пояснити тим, що саме право на приватність не містить чітко сформованого ядра, а об'єднує в собі невизначене коло інтересів, які важко описати одним поняттям.

На основі вищевикладеного можна стверджувати, що поняття «особисте життя» та «приватне життя» є тотожними категоріями. Вони мають величезний обсяг і відповідно до вольового підходу є відносними стосовно кожної людини. І хоча судова практика ЄСПЛ, що є джерелом права України, наголошує на тому, що наведення вичерпного визначення «приватного життя» є неможливим та недоцільним, на нашу думку, як вітчизняна наука, так і вітчизняне законодавство потребують розробки якомога чіткішого його тлумачення. Зазначене обґрунтовує доцільність та актуальність подальших наукових досліджень права на особисте життя фізичної особи. Зокрема, у напрямі подальшого вивчення цивільно-правових аспектів вказаного права.

ЛІТЕРАТУРА

1. Сліпченко С.О., Доценко О.М. Особисте життя як об'єкт особистого немайнового права, що забезпечує соціальне буття фізичної особи. Вісник Харківського національного ун-ту ім. В.Н. Каразіна. 2011. № 9. С. 131–136.
2. Великий тлумачний словник сучасної української мови / уклад. і голов. ред. В.Т. Бусел. К.: Ірпень: ВТФ «Перун», 2001. 1440 с.
3. Стогова О.В. Особисте життя людини: проблема визначення поняття. Правовий вісник Української академії банківської справи. 2014. № 1(10). С. 6–10.
4. Ромовська З.В. Особисті немайнові права фізичних осіб. Українське право. 1997. № 1. С. 57.
5. Романовський Г.Б. Право на неприкосновенность частной жизни. М.: МЗ Пресс, 2001. 382 с.
6. Устименко Н.В. Таємниці особистого життя людини та їх цивільно-правова охорона: автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00. Харків, 2001. 20 с.
7. Венгеров А.Б. Конституционные принципы охраны личной жизни советских граждан. Советская юстиция. 1979. № 1. С. 3.
8. Басай О.В. Неприпустимість свавільного втручання у сферу особистого життя як загальна засада цивільного законодавства України. Часопис Національного університету «Острозька академія». Серія «Право». 2013. № 2(8). URL: <http://lj.oa.edu.ua/articles/2013/n2/13bovtzu.pdf> (дата звернення: 12.09.2018).
9. Коментар до Цивільного кодексу України. URL: <http://legalexpert.in.ua/komkodeks/gk/79-gk/662-301.html> (дата звернення: 12.09.2018).

10. Крупчан О.Д. Цивільно-правовий статус людини як вищої соціальної цінності. Вісник Академії правових наук України. 2009. № 56. С. 3–11.
11. Горобець Н.О. Особисте життя: таємниця чи повага? Юридичний науковий електронний журнал. 2016. № 3. С. 42–44.
12. Рішення КСУ від 20.01.2012 р. № 2рп/2012.
13. Серьогін В.О. Право на недоторканість приватного життя у конституційно-правовій теорії та практиці: монографія. Харків: Видавництво «ФІНН», 2010. 608 с.
14. Кириченко Ю. Конституційне закріплення права на невтручання в особисте і сімейне життя в Україні та європейських державах: порівняльно-правовий аналіз. Наукові записки Інституту законодавства Верховної Ради України. 2013. №5. С. 34–40.
15. Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод: відкрита для підписання 4 листопада 1950 р., набрала чинності 3 вересня 1953 р., ратифікована Україною Законом України «Про ратифікацію Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод 1950 року, Першого протоколу та протоколів № 2, 4, 7 та 11 до Конвенції від 17 липня 1997 р. № 475/97-ВР». / База даних «Законодавство України». URL: http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_004 (дата звернення: 12.09.2018)
16. Втручання у приватне життя: ключові рішення ЄСПЛ. URL: http://zib.com.ua/ua/130834vtruchannya_u_privatne_zhittya_klyuchovi_rishennya_espl_pere.html (дата звернення: 12.09.2018).
17. Шмарьова Т. Втручання преси в особисте життя. URL: www.mediabusiness.com.ua/content/view/6684/71/lang,ru/ (дата звернення: 12.09.2018).
18. Про виконання рішень та застосування практики Європейського суду з прав людини: Закон України від 23 лютого 2006 р. № 3477-IV. / Верховна Рада України. Відомості Верховної Ради України. 2006. № 30. Ст. 260.
19. Дженіс М., Кей Р., Бредлі Е. Європейське право у галузі прав людини: джерела та практика застосування / Пер. з англ. К.: АртЕк, 1997. 624 с.
20. Копельців-Левицька Є.Д. Право на повагу до приватного і сімейного життя. Ст. 8 Конвенції про захист прав і основоположних свобод. Науковий вісник Ужгородського національного ун-ту. 2018. № 49. Том 2. С. 197–201.
21. Ємчук Л.В. Конституційно-правове регулювання особистого та сімейного життя людини і громадянина: автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.02. Ужгород, 2015. 22 с.
22. Справа «Класс та інші проти Німеччини» (Klass and Others v. Germany), №5029/71.
23. Справа «Ротару проти Румунії» (Rotaru v. Romania), №28341/95.
24. «P. G. і J. H. проти Сполученого Королівства» (P. G. and J. H. v. UK), №44787/98
25. Аналітичний огляд прецедентного права Європейського суду з прав людини з 1 січня до 15 червня 2018 року. URL: <https://www.echr.com.ua/wp-content/uploads/2018/07/oglyad-precidentnogo-prava-yespl-2018.pdf> (дата звернення: 12.09.2018).
26. Справа «Суриков проти України» (заява № 42788/06).

УДК 347.441.4(477)

ОБМЕЖЕННЯ ДОГОВІРНОЇ СВОБОДИ УЧАСНИКІВ ЦИВІЛЬНИХ ПРАВОВІДНОСИН ПРИ ОБРАННІ ФОРМИ ДОГОВОРУ

LIMITATION OF CONTRACTUAL FREEDOM OF PARTICIPANTS IN CIVIL LEGAL RELATIONS WHILE CHOOSING THE FORM OF A CONTRACT

Схаб-Бучинська Т.Я., к.ю.н.,
викладач кафедри цивільного права

Навчально-науковий юридичний інститут
ДВНЗ «Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника»

У статті, ґрунтуючись на нормах цивільного законодавства України та наукових дослідженнях, проаналізовані межі та обмеження договірної свободи контрагентів у виборі форми договору при укладенні певної договірної конструкції. Піднято дискусію щодо форми вчинення правочину відповідно до п. 3 ч. 1 ст. 208 Цивільного кодексу України.

Ключові слова: договір, договірна свобода, обмеження договірної свободи, конклюдентні дії, неоподатковуваний мінімум доходів громадян, форма договору.

В статье, основываясь на нормах гражданского законодательства Украины и научных исследованиях, проанализированы пределы и ограничения договорной свободы контрагентов в выборе формы договора при заключении определенной договорной конструкции. Поднята дискуссия относительно формы совершения сделки в соответствии с п. 3 ч. 1 ст. 208 Гражданского кодекса Украины.

Ключевые слова: договор, договорная свобода, ограничения договорной свободы, конклюдентные действия, необлагаемый минимум доходов граждан, форма договора.

The article, based on the norms of civil legislation of Ukraine and scientific researches, analyzes the limits and limitations of the contractual freedom of contractual parties while choosing the form of a contract at the conclusion of a certain contract. It is proved that the requirements regarding the form of the civil law contract under the laws of Ukraine, in particular, the Civil Code of Ukraine, can be divided into three levels: the provisions on the form of the agreement, the provisions on the form of the transaction and the provisions on the form of certain types (subspecies) of the treaties. It is revealed that the form of the contract is subject to the requirements of the law on the form of the transaction, because the contract is a kind of a transaction. Therefore, realizing the freedom to choose the form of the contract, the participants in civil relations must always take into account the provisions of the form of the transaction. Also, in the article the author raised the discussion about the form of concluding certain transaction, in accordance with clause 3 of Part 1 of Article 208 of the Civil Code of Ukraine, where the provision stipulates that it is in writing to conduct transactions between individuals for an amount exceeding the size of the non-taxable minimum of incomes of citizens in twenty times, except for the transactions stipulated by part 1 of Article 206 of the Civil Code of Ukraine. The author, taking into account inflationary processes and legislative practice in other branches of law, proposes to amend article 208, paragraph 1 of the Civil Code of Ukraine, where the maximum allowable amount of an oral contract is stipulated in relation to the minimum wage, and not to the untaxed minimum income of citizens. Yes, previously the court fees were expressed in non-taxable minimum incomes, and today they are tied to the minimum wage. The new version of the above article proposed by the author in this study will not lose its relevance and will meet the market conditions.

Key words: contract, contractual freedom, limitation of contractual freedom, actions implied by conduct, tax-free minimum income of an individual, the form of the contract.